

Zablocka M.

Le ricerche dei romanisti polacchi negli ultimi anni (1994-1999)

[Stable URL: <http://elar.uniyar.ac.ru/jspui/handle/123456789/3418>]

[Публикация работы:]

Zablocka M. 2001: Le ricerche dei romanisti polacchi negli ultimi anni (1994-1999) // IVS ANTIQVVM. Древнее право. 1 (8), 164-176.

НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ
ЦЕНТР АНТИКОВЕДЕНИЯ
ЯРОСЛАВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. П.Г. ДЕМИДОВА
ЯРОСЛАВЛЬ, РОССИЯ

THE SCIENTIFIC & EDUCATIONAL
CENTRE FOR CLASSICAL STUDIES
AT YAROSLAVL DEMIDOV STATE UNIVERSITY
YAROSLAVL, RUSSIA

DAS WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNGS- UND
STUDIENZENTRUM FÜR DIE GESCHICHTE,
KULTUR UND RECHT DER ANTIKE
DER STAATLICHEN DEMIDOW-UNIVERSITÄT JAROSLAWL
YAROSLAWL, RUSSLAND

РОССИЙСКАЯ АССОЦИАЦИЯ АНТИКОВЕДОВ
RUSSIAN SOCIETY OF CLASSICAL STUDIES

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ФОНД
«ЦЕНТР ИЗУЧЕНИЯ РИМСКОГО ПРАВА»
ЯРОСЛАВСКИЙ ФИЛИАЛ
THE RESEARCH AND EDUCATIONAL FOUNDATION
“THE CENTRE FOR ROMAN LAW STUDIES”
YAROSLAVL BRANCH

ЯРОСЛАВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМ. П.Г. ДЕМИДОВА
YAROSLAVL DEMIDOV STATE UNIVERSITY

M. ZABŁOCKA*

LE RICERCHE DEI ROMANISTI POLACCHI NEGLI ULTIMI ANNI (1994–1999)

La lettura dei materiali bibliografici¹ sulla romanistica polacca già al primo sguardo porta ad osservare che, negli ultimi anni, questo campo d'indagine ha beneficiato di un rigoglioso sviluppo. Per questo mi limiterò a darne una presentazione estremamente succinta, rinunciando ad un discorso più articolato.

In quest'elenco si è tenuto conto degli scritti di romanisti (ma soltanto concernenti il diritto ed il pensiero antico), ed anche di alcuni lavori di rappresentanti d'altre discipline (soprattutto di storici) che risultassero importanti per gli studiosi di diritto romano².

I. Manuali e dispense

In tutte le università sono stati pubblicati i manuali nuovi³ e più moderni o riediti di quelli già esistenti⁴, in una forma aggiornata. La loro rassegna è stata fatta da J. Kodrebski nell'articolo, *I più recenti manuali di diritto romano*⁵.

* Мария Заблowska – ординарный профессор римского права, декан юридического факультета Варшавского университета. Автор многих статей и монографий по архаическому римскому праву, особенно по законам XII таблиц.

¹ Nel redigere il presente contributo ho attinto anzitutto alla bibliografia pubblicata in CPH e, per quanto riguarda gli scritti pubblicati all'estero alle rassegne bibliografiche preparate da Labeo.

Ringrazio cordialmente tutti gli autori che hanno voluto aiutarmi, inviandomi elenchi bibliografici dei loro scritti.

² Nel presente elenco sono stati usate le seguenti abbreviazioni: Acta UNC – Acta Universitatis Nicolai Copernici, Nauki Humanistyczno-Społeczne, Prawo [Scienze Umanistiche e Sociale, Diritto], Toruń; Acta UW – Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo [Diritto], Wrocław; Annales UMCS – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin; BIDR – Bullettino dell'Istituto di Diritto Romano, Milano; CPH – Czasopismo Prawno-Historyczne [Rivista di Storia del diritto], Poznań; Eos – Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum, Wrocław-Warszawa-Kraków; Index – Index. Quaderni camerti di studi romanistici, Napoli; Iura – Iura. Rivista internazionale di diritto romano e antico, Napoli; Labeo – Labeo. Rassegna di diritto romano, Napoli; OIR – Orbis Iuris Romani, Brno-Bratislava; PiP – Państwo i Prawo [Stato e diritto], Warszawa; PK – Prawo Kanoniczne [Diritto canonico], Warszawa; Przegl. Hist. – Przegląd Historyczny [Rivista di storia], Warszawa; RHD – Revue Historique de Droit Français et Étranger, Paris; RJ – Rechtshistorisches Journal; RPEiS – Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny [Movimento Giuridico Economico e Sociologico], Warszawa; SDHI – Studia et Documenta Historiae et Iuris, Roma; ZSS – Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung, Köln-Wien-Weimar.

³ W. BOJARSKI, *Prawo rzymskie* [Diritto romano], Toruń 1994 (rec. J. Kodrebski, RPEiS 57, 1995 nr. 3, p. 173–174), ed. 2. 1999; W. WOŁODKIEWICZ – M. ZABŁOCKA, *Prawo rzymskie. Bruliony wykładów*, parte 2, Warszawa 1994 (parte 1 – 1993); W. WOŁODKIEWICZ – M. ZABŁOCKA, *Prawo rzymskie. Instytucje* [Diritto romano. Istituzioni], Warszawa 1996 (rec. M. Kuryłowicz, *Palestra* 40, 1996 nr. 9–10, p. 142–148; M. AVENARIUS, ZSS 114, 1997, p. 637–638; P. BLAHO, OIR 4, 1998, p. 268–274) e la traduzione vietnamita *Luật la m, Institutiones*. Trad. vietnamite da GV. Lk Nét, Ho Chi Minh 1999).

⁴ W. LITEWSKI, *Rzymskie prawo prywatne* [Diritto romano privato], ed. 2, Warszawa 1994, ed. 3 – 1995, ed. 4 – 1999; C. KUNDEREWICZ, *Rzymskie prawo prywatne*, ed. 2, Łódź 1995; E. SZYMOSZEK – I. Żeber, *Rzymskie prawo prywatne*, ed. 2, Wrocław 1995, ed. 3 – 1998; M. ŻOLNIERCZUK, *Zarys prawa rzymskiego. Skrypt dla studentów prawa*, ed. 2, Lublin 1995 (rec. M. Avenarius, ZSS 114, 1995, p. 641–642; P. BLAHO, OIR 4, 1998, p. 274–275) e *Zarys prawa rzymskiego*, Lublin 1998 (rec. K. Heliniak, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 458–459; M. KURYŁOWICZ, *Rzeszowskie Zeszyty Naukowe «Prawo – Ekonomia»* 27, 1999, p. 196–197); W. ROZWADOWSKI, *Prawo rzymskie. Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*, ed. 2, Poznań 1996; K. KOLAŃCZYK, *Prawo rzymskie*, ed. 5 attualizzata da J. Kodrebski, Warszawa 1997 (rec. M. Avenarius, ZSS 116, 1999, p. 638–639); M. KURYŁOWICZ – A. WILIŃSKI, *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*, Kraków 1999 (rec. W. Litewski, *Rejent* 9, 1999 nr. 11, p. 188–197).

⁵ J. KODREBSKI, *Najnowsze podręczniki prawa rzymskiego*, CPH 47, 1995 fasc. 1–2, p. 239–250.

II. Pubblicazioni ausiliari

Fra le pubblicazioni ausiliari viene menzionato anzitutto *Dizionario latino-polacco per giuristi e storici*⁶ di Janusz Sondel. Da più di cento anni i giuristi polacchi non hanno un'opera ugualmente utile e valutabile. Il *Dizionario* di Sondel sembra essere più ricco delle espressioni fraseologiche dell'ultimo lavoro dello stesso tipo: dizionario di Dydyński⁷. Inoltre *Vocabolario enciclopedico del diritto romano* di Litewski⁸ e *Verba iuris. Regole e casi di diritto romano*⁹ di Bojarski, Dajczak e Sokala nonché *Dizionario dei termini, locuzioni e sentenze giuridiche*¹⁰ di Kuryłowicz e il libro di Pieńkos¹¹ valgono un'attenzione comune – non solo quella dei giuristi. Altri numerosi lavori¹²: selezioni delle fonti, casi, paremie ed anche testi per le prove scritte dell'esame di diritto romano vengono scritti e preparati per gli studenti di giurisprudenza e sono intenzionati come aiuto per loro nella preparazione dell'esame. In fine tra le pubblicazioni ausiliari devono essere contati gli articoli di Sondel che parlano del ruolo e dell'importanza della lingua latina nella penetrazione del diritto romano nella cultura polacca¹³.

III. Storia delle fonti, della recezione e dell'influsso del diritto romano

Già da qualche tempo i romanisti polacchi dedicano gran parte della loro attenzione alla storia delle fonti di diritto romano. Ci sono state opere orientate alla pubblicazione e all'annotazione delle fonti, all'influsso del diritto romano sul diritto polacco ed europeo, alla recezione e alla importanza del diritto romano per l'integrazione con la Comunità Europea. Presentando questa tendenza cronologicamente: Wołodkiewicz¹⁴ e Zabłocka¹⁵ si sono occupati delle questioni riguardanti la legge di dodici Tavole; Bojarski¹⁶ e

⁶ J. SONDEL, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997 (rec. W. WOŁODKIEWICZ, PiP 53, 1998 nr. 6, p. 103–104).

⁷ T. DYDYŃSKI, *Słownik łacińsko-polski do źródeł prawa rzymskiego*, Warszawa 1883.

⁸ W. LITEWSKI, *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*, Kraków 1998.

⁹ W. BOJARSKI – W. DAJCZAK – A. SOKALA, *Verba iuris. Reguły i kazusy prawa rzymskiego*, Toruń 1995 (rec. M. Avenarius, Index 24, 1996, p. 407–410).

¹⁰ M. KURYŁOWICZ, *Słownik łacińskich terminów, zwrotów i sentencji prawniczych*, Lublin 1995, *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Kraków 1998.

¹¹ J. PIENKOS, *Rzymska myśl Prawnicza. Aforyzmy – przysłowia*, Warszawa 1999.

¹² *Prawo rzymskie. Teksty źródłowe do ćwiczeń*. Trad. dal lingua lat. J. Rominkiewicz, E. Szymoszek, I. Żeber, ed. 2, Wrocław 1994, ed. 3 – 1998; A. KACPRZAK – J. KRZYŃÓWEK – F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *Repetitorium z prawa rzymskiego*, Warszawa 1995; T. PALMIRSKI, *Paremie i maksymy rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1996; *Podręczny słownik terminów rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1996; *Zbiór pytań testowych z rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1996; R. PABIS – T. PALMIRSKI, *Zbiór kazusów z rzymskiego prawa prywatnego*, Kraków 1996; *Zbiór kazusów i pytań testowych z rzymskiego procesu cywilnego*, Kraków 1997; T. PALMIRSKI – R. PABIS – J. RESZCZYŃSKI, *Prawo rzymskie – repetitorium*, Kraków 1999; A. KACPRZAK – J. KRZYŃÓWEK – F. LONGCHAMPS de BÉRIER – K. URBANIK, *565 zagadek z prawa rzymskiego*, Warszawa 1999.

¹³ J. SONDEL, *Il ruolo del latino nella penetrazione del diritto romano in Polonia. I problemi delle contemporanee traduzioni di termini giuridici*, in: Atti del convegno internazionale «Il latino del diritto» (Perugia 8–10 ottobre 1992), Roma 1994, p. 353–360; *Z rozważań o łacińsko-polskiej terminologii i leksykografii prawniczej*, in: *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*, Warszawa 1996, p. 267–272.

¹⁴ W. WOŁODKIEWICZ, *Greckie wpływy na powstanie ustawy XII Tablic (na marginesie glosy Accursiusa do D. 1. 2. 2. 4)*, PK 37, 1994, nr. 3–4, p. 39–45; *Les remarques d'Accurse sur les origines grecques de la Loi des XII Tables*, in: *Collatio Iuris Romani. Études dédiées à Hans Ankum à l'occasion de son 65e anniversaire*, II, Amsterdam 1995, p. 643–646.

¹⁵ M. ZABŁOCKA, *Nowożytnie próby rekonstrukcji Ustawy XII Tablic*, PK 37, 1994, nr. 3–4, p. 59–67; *Leges duodecim tabularum secundum Hotomanum reconstruatae*, CPH 49, 1997 fasc. 1–2, p. 221–229; *Ustawa XII tablic w Civilis Historia Iuris Aymarusa Rivalliusa*, Studia Iuridica 34, 1997, p. 205–214; e monografia *Ustawa XII tablic – rekonstrukcje doby Renesansu* [La legge delle XII Tavole – ricostruzioni del Rinascimento], Warszawa 1998 (rec. M. R. De Pascale, Labeo 44, 1998, p. 503; J. L. Bilý, OIR 5, 1999, p. 218–220; M. Avenarius, ZSS 116, 1999, p. 642–643).

¹⁶ W. BOJARSKI, *Remarks on Textual Reconstruction in Roman Law*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 83–89.

Zabłocka¹⁷ hanno considerato i problemi spettanti la ricostruzione dei testi. Gli storici Ilksi e Maciejewski hanno presentato la tecnica della redazione del Codice Teodosiano¹⁸. Rominkiewicz si è rivolto alla traduzione ed all'interpretazione delle orazioni di Isaia¹⁹. Szymoszek ha continuato la sua ricerca sull'attività dei glossatori e della scuola bolognese²⁰, egli si è pure occupato della cultura giuridica delle città della Silesia²¹. Sondel ha preparato saggio sul diritto romano nell'Accademia di Cracovia²². Kuryłowicz ha pubblicato numerosi scritti dedicati all'Accademia di Zamość: alla sua fondazione, al suo programma di studio giuridico, al posto tenuto dal diritto romano nell'Accademia²³, al saggio di Jan Zamoyski sul senato romano²⁴, alla presentazione del diritto romano nel saggio di Zamoyski²⁵, infine ha pubblicato (in collaborazione con W. Witkowski) monografia, *Un saggio di Jan Zamoyski «Sul senato romano»*²⁶. Dmowski ha scritto la piccola nota sull'insegnamento del diritto romano in Danzing²⁷. Sondel ha rassegnato nei suoi articoli gli elementi del diritto romano nel diritto penale polacco anteriore della spartizione della Polonia²⁸ e il ruolo del diritto romano nella formazione della cultura giuridica polacca²⁹. Egli si è anche rivolto alla traduzione ed interpretazione del *ius culmense* (naturalmente riferendosi al diritto romano)³⁰.

Bardach si è occupato del diritto romano in Statuta Litwana³¹, Wołodkiewicz ha scritto sul diritto romano nei tempi dell'Illuminismo descrivendo la traduzione francese dei Digesta

¹⁷ M. ZABŁOCKA, *I problemi della ricostruzione delle fonti giuridiche romane nella scienza moderna*, *Ius Antiquum = Drevnee Pravo* 1(3) 1998, p. 28–34; *Czy w okresie Renesansu znano Instytucje Gaiusa?* *Studia Iuridica* 37, 1999, p. 183–190.

¹⁸ K. ILSKI – W. MACIEJEWSKI, *Technika redagowania Kodeksu Teodozjusza na tle ustawodawstwa antynestoriankiego*, *CPH* 48, 1996 fasc. 1–2, p. 31–45.

¹⁹ J. ROMINKIEWICZ, *XII mowa Isajosa «W obonie Eufiletosa»*, *Acta UWr* 1692 *Prawo* 240, 1994, p. 5–12; *Lizjaszowa «Obrona w sprawie zabójstwa Eufiletosa»*, (Kilka uwag na temat cudzołóstwa w prawach greckich), *Acta UWr* 1771 *Prawo* 243, 1995, p. 5–22.

²⁰ E. SZYMOSZEK, *Depuis la Bologne a nos temps*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 249–257; *Tradycja i postęp w twórczości glosatorów*, in: *Z dziejów prawa*, Katowice 1996, p. 13–23; *Szkola glosatorów w polskiej literaturze historycznoprawnej: poglądy Fryderyka Zolla (Starszego) i Stanisława Wróblewskiego*, in: *Z dziejów prawa*, II, Katowice 1999, p. 9–24.

²¹ E. SZYMOSZEK, *Kultura prawna miast śląskich na przykładzie ustawodawstwa statutowego Wrocławia*, in: *Bürger, Adel und Klerus in den Residenzstädten der frühen Neuzeit (16.–18. Jahrhundert)*, Proßnitz 1997, p. 355–362.

²² J. SONDEL, *Prawo rzymskie w dokumentach Akademii Krakowskiej*, in: *Dawne prawo i myśl prawnicza. Prace historyczno-prawne poświęcone pamięci Wojciecha Marii Bartla*, Kraków 1995, p. 171–181.

²³ M. KURYŁOWICZ, *Prawo rzymskie oraz prawo kanoniczne w programie studiów prawniczych Akademii Zamojskiej*, in: *Akademia Zamojska i jej tradycje*, Zamość 1994, p. 35–48; *Das römische Recht an der Akademie zu Zamość*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 183–191; *Z badań nad Akademią Zamojską*, in: *Studia z historii państwa, prawa i idei. Prace dedykowane Profesorowi Janowi Malarscy*, Lublin 1997, p. 205–215; *Nauczanie prawa w Akademii Zamojskiej w świetle wybranych tekstów źródłowych*, in: *Pomniki prawa doby Renesansu w Europie Środkowo-Wschodniej*, Łacina w Polsce, fasc. 7–9, Warszawa 1999, p. 191–248.

²⁴ M. KURYŁOWICZ, *Rozprawa Jana Zamoyskiego o senacie rzymskim*, *Annales UMCS Sec. F Hist.* 49, 1994, p. 139–157; *Studien von Jan Zamoyski über den römischen Senat* (in collaborazione con W. Witkowski), *OIR* 4, 1998, p. 45–69.

²⁵ M. KURYŁOWICZ, *Prawo rzymskie w rozprawie Jana Zamoyskiego (De senatu romano libri duo)*, *PK* 39, 1994 nr. 3–4, p. 68–83; *Prawo rzymskie w studiach i koncepcjach akademickich Jana Zamoyskiego*, in: *W kręgu akademickiego Zamościa*, Lublin 1996, p. 95–112.

²⁶ M. KURYŁOWICZ – W. WITKOWSKI, *Rozprawa Jana Zamoyskiego «O senacie rzymskim». Tekst łaciński, przekład oraz komentarz historyczno-prawny*, Lublin 1997 (rec. M. Avenarius, *ZSS* 116, 1999, p. 639–642).

²⁷ J. DMOWSKI, *Nauczanie prawa rzymskiego w Gdańsku od XVII do XIX wieku*, *Gdańskie Studia Prawnicze* 1, 1997, p. 63–65.

²⁸ J. SONDEL, *Elementy romanistyczne w prawie karnym Polski przedrozbiorowej*, *PK* 37, 1994 nr. 3–4, p. 101–116.

²⁹ J. SONDEL, *Rola prawa rzymskiego w kształtowaniu polskiej kultury prawnej*, in: *Tradycje antyczne w kulturze europejskiej – perspektywa polska*, Warszawa 1995, p. 47–69.

³⁰ J. SONDEL, *Paweł Kuszewicz i jego tłumaczenie rewizji nowomiejskiej prawa chełmińskiego*, in: *Historia prawa – Historia kultury. Liber Memorialis Vitoldo Maisel dedicatus*, Poznań 1994, p. 263–289.

³¹ J. BARDACH, *Statuty litewskie a prawo rzymskie*, Warszawa 1999.

di Hulot³² e disegnando il quadro dello sistema giuridico polacco nell'Enciclopedia di Diderot³³. Degli imperituri valori del diritto romano si sono occupati Wołodkiewicz³⁴, Kupiszewski³⁵, Kuryłowicz³⁶ e soprattutto Giaro³⁷ che nei numerosi studi ha messo in evidenza i valori storici nonché dogmatici del diritto romano nella tradizione romanistica polacca e la importanza del diritto romano per la Comunità Europea³⁸. Sitek ha scritto sul diritto romano e sulla integrazione dell'Europa³⁹. Dajczak⁴⁰ e Palmirski⁴¹ hanno mostrato l'applicazione pratica del diritto romano nelle moderne legislazione e pratica giuridica polacca, Sitek – nella pratica del Sud Africa⁴².

IV. Processo civile

Nel campo di processo civile Zablocki ha presentato saggi⁴³ ed una monografia⁴⁴ riguardanti il procedimento processuale nella luce delle *Noctes Atticae* di Aulo Gellio. Litewski ha mostrato le decisioni provvisorie⁴⁵, i risultati sospensivi d'interporre l'appello⁴⁶,

³² W. WOŁODKIEWICZ, *Affaire Hulot. Traduction du «Corps de droit civil» en français au XVIIIe siècle*, RHD 73, 1995 nr. 3, p. 333–347.

³³ W. WOŁODKIEWICZ, *Obraz systemu prawnego Polski w Encyklopedii Diderota*, in: *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*, Warszawa 1996, p. 346–350.

³⁴ W. WOŁODKIEWICZ, *Prawo rzymskie. Od świata antycznego do współczesności*, in: *Integracja czy specjalizacja. O przyszłości nauki o kulturze antycznej*, Warszawa 1996, p. 37–41; *La sistematica istituzionale gaiana. Modello per i giustinianei e per l'esposizione del diritto moderno*, *Panorami* 9. 2, 1997, p. 35–57; *Le droit romain, discipline au-delà des frontières*, in: *La Frontière des origines à nos jours*, Bordeaux 1998, p. 107–115; *Il diritto romano e la cultura giuridica d'oggi*, *Ius Antiquum = Drevnee Pravo* 1(3), 1998, p. 159–169.

³⁵ H. KUPISZEWSKI, *Az Europa Communis kialakulása a VI–X. században*, in: *Kelet-Közép-Európa Szentje: Adalbert (Vojtech-Wojciech-Béla)*, Budapest 1994, p. 19–28.

³⁶ M. KURYŁOWICZ, *Aufstieg oder Niedergang? Zur gegenwärtigen Bedeutung des römischen Rechts in Polen*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 175–181.

³⁷ T. GIARO, *Dogmatyka a historia prawa w polskiej tradycji romanistycznej*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 85–99; *Geltung und Fortgeltung des römischen Juristenrechts*, ZSS 111, 1994, p. 66–94; *Europäische Privatrechtsgeschichte: Werkzeug der Rechtsvereinheitlichung und Produkt der Kategorienvermengung*, *Ius commune* 21, 1994, p. 1–42; *Römisches Recht, Romanistik und Rechtsraum Europa*, *Ius commune* 22, 1995, p. 1–16; *Rechtsanwendung, Rechtsfortbildung und römische Rechtsgeschichte*, in: *Nozione formazione e interpretazione del diritto dall'età romana alle esperienze moderne. Ricerche dedicate al Professor Filippo Gallo*, Napoli 1997, p. 493–519; *«Lasciamo queste devianze puerili ai tedeschi!» – dogmatica e storia nella tradizione romanistica polacca*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 127–143; *Alciat starb in der Nacht. Baldus' Schoßhund, Bentham's Wachskopf und Grotius' Eingeweide im Kränzchen der deutsch-europäischen Juristenbiographie*, RJ 17, 1998, p. 591–628; *Aufstieg und Niedergang des sozialistischen Zivilrechts: von der Ideologie zur Rechtsdogmatik der Pauschalenteignung*, in: *Analysen zur Normdurchsetzung in Osteuropäischen Nachkriegsgesellschaften (1944/45–1989)*, I, Frankfurt/M 1999, p. 217–317.

³⁸ Cf. anche D. GŁUCH, *Czy Justynian spisywał prawo Unii Europejskiej*, in: *Analiza wybranych uwarunkowań procesu integracji Polski z Unią Europejską*, Collegium Invisibile Acta 5, Warszawa 1998, p. 79–88.

³⁹ B. SITEK, *Integracja Europy a prawo rzymskie*, PiP 51, 1996 nr. 12, p. 48–53. Cfr. anche *Historia prawa a europejska kultura prawna (na tle artykułu S. Salmonowicza)*, PiP 52, 1997 nr. 4, p. 82–88.

⁴⁰ W. DAJCZAK, *Dwa przykłady wykorzystania prawa rzymskiego we współczesnej praktyce prawnej*, *Palestra* 40, 1996 nr. 11–12, p. 39–42.

⁴¹ T. PALMIRSKI, *Rzymskie korzenie regulacji prawnej zawartej w art. 433 k. c. w zakresie odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez wyrzucenie, wylanie, lub spadnięcie przedmiotu z pomieszczenia*, *Palestra* 42, 1998 nr. 5–6, p. 25–32.

⁴² B. SITEK, *Stosowanie edyktu pretorskiego 'de nautis, cauponibus et stabulariis' w systemie prawa Republiki Południowej Afryki*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* 274 *Roczniki Prawnicze* 11, 1999, p. 73–80.

⁴³ J. ZABŁOCKI, *Si morbus aevitasve vitium escit*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 47–57; *Talion w świetle Noctes Atticae Aulusa Gelliusa*, PK 38, 1995 nr. 3–4, p. 231–244; *Iudex qui iuravit sibi non liquere*, PK 39, 1996 nr. 3–4, p. 215–226.

⁴⁴ J. ZABŁOCKI, *Rozważania o procesie rzymskim «Noctes Atticae» Aulusa Gelliusa* [Discorsi sul processo romano in *Noctes Atticae* di Aulo Gellio], Warszawa 1999.

⁴⁵ W. LITEWSKI, *Zwischenbescheide im römischen Proceß*, RIDA 44, 1997, p. 155–291.

⁴⁶ W. LITEWSKI, *Suspensiveffekt binnen der Frist zur Appellationseinlegung*, ZSS 113, 1996, p. 377–381.

la giurisdizione arbitraria⁴⁷, la *formula in ius concepta* con la clausola *bona fides*⁴⁸, la ricusa del giudice⁴⁹, la ritenzione⁵⁰, i problemi processuali della questione di *non numerata pecunia*⁵¹ e della restituzione della dote⁵², la citazione nelle *Novellae* e nell'*ordines iudicarii*⁵³ ed infine il processo romano canonico⁵⁴ nonché i radici romani dell'apello polacco⁵⁵. Mossakowski si è occupato del *iudicium domesticum*⁵⁶, Sitek – dei *actiones populares*⁵⁷.

V. Diritto delle persone

Diritto delle persone non ha suscitato, come in passato, un interesse particolare. Nessuno si è occupato dei problemi della schiavitù e dei liberti che avevano goduto un grande interessamento nel periodo precedente. In questo campo sono stati pubblicati gli articoli di Urbanik sull'*auctoratio* e sugli *auctorati*⁵⁸, di Zabłocki sul *postumus*⁵⁹ ed anche di Żak sui prodigi⁶⁰. Kuryłowicz ha pure scritto numerosi articoli sul notariato⁶¹ e Kacprzak ha preparato una monografia sulla *ratihabitio*⁶².

VI. Diritto di famiglia

Zabłocki ha scritto sulla famiglia romana⁶³, Kuryłowicz sull'adozione nelle opere di Cicerone⁶⁴, Sitek sul concetto del matrimonio romano⁶⁵, Gajda invece sull'*adulterium* e sulla

⁴⁷ W. LITEWSKI, *Schiedsgerichtsbarkeit nach den ältesten 'ordines iudicarii'*, in: *Vom mittelalterlichen Recht zur neuzeitlichen Rechtswissenschaft* (= Festschrift W. Trussen), Paderborn – München – Wien – Zürich 1994, p. 193–206.

⁴⁸ W. LITEWSKI, *Das Vorhandensein der 'formula in ius concepta' mit der 'bona-fides'-Klausel bei der Leihe*, RIDA 45, 1998, p. 287–319; *Das Bestehen der 'formula in ius concepta' mit der 'bona-fides'-Klausel beim Pfand*, Labeo 45, 1999, p. 183–192.

⁴⁹ W. LITEWSKI, *Die Ablehnung ('recusatio') des Richters im römischen Recht*, TR 67, 1999, p. 39–56.

⁵⁰ W. LITEWSKI, *Das Problem der Aufrechnungszulässigkeit bei der Verwahrung und der Leihe*, OIR 5, 1999, p. 134–141.

⁵¹ W. LITEWSKI, *'Non numerata pecunia' im klassischen römischen Recht*, SDHI 60, 1994, p. 405–456.

⁵² W. LITEWSKI, *Zu D. 24. 3. 17. 2*, ZSS 115, 1998, p. 409–413.

⁵³ W. LITEWSKI, *Der Zeitpunkt für die WiDerklageerhebung nach justinianischem Novellenrecht*, SDHI 63, 1997, p. 495–498; *Mündliche Klage und Klagenschrift in den ältesten 'ordines iudicarii'*, in: *Wirkungen europäischer Rechtskultur* (Festschrift für Karl Kroeschell), München 1997, p. 667–686.

⁵⁴ W. LITEWSKI, *Der römisch-kanonische Zivilprozeß nach den älteren 'ordines iudicarii'*, I–II, Kraków 1999.

⁵⁵ W. LITEWSKI, *Rzymskie korzenie polskiej apelacji cywilnej*, in: *Księga Pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza* (Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae), Łódź 1998, p. 205–223.

⁵⁶ W. MOSSAKOWSKI, *'Iudicium domesticum' w okresie republiki rzymskiej*, in: *Rodzina w społeczeństwach antycznych i wczesnym chrześcijaństwie*, Bydgoszcz 1995, p. 85–95.

⁵⁷ B. SITEK, *'Actiones populares' w prawie rzymskim na przełomie republiki i pryncypatu*, [*Actiones populares in diritto romano a cavallo della repubblica e principato*], Szczecin 1999.

⁵⁸ J. URBANIK, *'Auctorati' i 'auctoratio' w prawie rzymskim*, CPH 47, 1995 fasc. 1–2, p. 155–170.

⁵⁹ J. ZABŁOCKI, *'Postumus' w «Noctes Atticae» Aulusa Gelliusa*, PK 40, 1997 nr. 1–2, p. 255–262.

⁶⁰ E. ŻAK, *Polityka prawna wobec marnotrawców (prodigi) w republice rzymskiej*, in: *Pravo i sovremennost'*, Mińsk 1998, p. 201–208.

⁶¹ M. KURYŁOWICZ, *Historyczne początki notariatu europejskiego*, in: *Księga pamiątkowa I Kongresu Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, Kluczbork 1994, p. 93–113; *Debuts historiques du notariat européen*, Le Gnomon. Revue Internationale d'Histoire du Notariat 93, 1994, p. 12–19; *Rzymskie przepisy o dokumentach i czynnościach notarialnych* (Z historii notariatu), Rejent 6, 1996 nr. 4–5, p. 34–44; *Notariat w europejskiej kulturze prawnej*, in: II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, Poznań – Kluczbork 1999, p. 135–156; *Z historiografii notariatu w Polsce*, Rejent 9, 1999 nr. 8, p. 66–77.

⁶² A. KACPRZAK, *'Ratihabitio' w rzymskim prawie klasycznym*, in corso di stampa.

⁶³ J. ZABŁOCKI, *Rodzina rzymska w świetle «Noctes Atticae» Aulusa Gelliusa*, in: *Rodzina w społeczeństwach antycznych i wczesnym chrześcijaństwie*, Bydgoszcz 1995, p. 45–57 = *The Image of a Roman Family in «Noctes Atticae» by Aulus Gellius*, Pemoerium 2, 1996, p. 47–58.

⁶⁴ M. KURYŁOWICZ, *Marcus Tullius Cicero o rzymskiej adopcji*, in: *Historia et ius*. Księga Pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Henryka Karbownika, Lublin 1998, p. 253–263.

⁶⁵ B. SITEK, *Koncepcja małżeństwa w rzymskim prawie klasycznym a kultura prawna Europy. Uwagi o małżeństwie w oparciu o tekst Modestyna D. 23. 2. 1*, CPH 50, 1998 fasc. 1, p. 11–29.

durabilità di matrimonio⁶⁶ e Zabłocka sullo *ius trium liberorum*⁶⁷. Rominkiewicz si è rivolto al diritto famigliare greco pubblicando una monografia sull'adozione e sul diritto ereditario nelle orazioni di Isaia⁶⁸ nonché gli articoli sulla tutela nel diritto ateniese⁶⁹.

Dai non romanisti della problematica di famiglia si sono occupati: Pankiewicz (la famiglia nelle cosiddette *leges regiae*⁷⁰); Jundzill (la famiglia nel secondo secolo dopo Cristo⁷¹), Suder (la situazione giuridica delle persone anziane⁷²) ed Iluk (il matrimonio nei vincoli della legge e della chiesa⁷³).

VII. Diritto reale

Qualche articoli sul diritto reale sono stati pubblicati riassumendo le ricerche finora condotte. Questi erano: l'articolo di Bojarski sull'unificazione di *ius in agro vectigali*, *ius perpetuum* ed *ius emphyteuticum*⁷⁴, di Krasoń sulla *superficies*⁷⁵, di Pikulska sulla struttura agraria e sugli *agrimensores*⁷⁶, di Krzynówek sul *precarium*⁷⁷. Kuryłowicz⁷⁸ ha presentato lo sviluppo storico della regola *superficies solo cedit*, Żak⁷⁹ invece e Heliniak⁸⁰ i suoi cambiamenti moderni. Amiełańczyk ha scritto sull'applicazione della regola *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* nella valutazione d'efficacia d'alienazione delle quote inesistenti in società⁸¹.

VIII. Diritto delle obbligazioni

Per tradizione l'attenzione dei romanisti polacchi si rivolgeva in gran parte alle obbligazioni. Dei problemi riguardanti la espressione *ex bona fide* si è occupato Dajczak pubblicando i saggi⁸²

⁶⁶ E. GAJDA, 'Adulterium' a trwałość małżeństwa we wczesnym Kościele, in: Rodzina w społeczeństwach antycznych i wczesnym chrześcijaństwie, Bydgoszcz 1995, p. 265–279.

⁶⁷ M. ZABŁOCKA, Osoba ludzka a 'ius trium liberorum', PK 40 1997 nr. 1–2, p. 249–254.

⁶⁸ J. ROMINKIEWICZ, Adopeja i dziedziczenie w mowach Isajosa [L'adozione e successione nelle orazioni di Isaia], Wrocław 1995.

⁶⁹ J. ROMINKIEWICZ, Kompetencje archonta w zakresie wyznaczenia opiekuna w klasycznym prawie ateńskim, Acta UW 1953 Prawo 256, 1997, p. 5–10; Opieka testamentowa i ustawowa nad męskimi pupilami w prawie ateńskim, Acta UW 2070 Prawo 261, 1998, p. 5–18.

⁷⁰ R. PANKIEWICZ, Tzw. 'leges regiae' a problematyka rodziny rzymskiej w epoce archaicznej, in: Rodzina w społeczeństwach antycznych i wczesnym chrześcijaństwie, Bydgoszcz 1995, p. 59–84.

⁷¹ J. JUNDZILL, Rodzina rzymska w czasach prosperity i przemian ideowych II wieku: Apulejusz, Fronton, Marek Aureliusz i Tertulian, Bydgoszcz 1996.

⁷² W. SUDER, 'Sexagenario de ponte'. Ludzie starzy w rodzinie i społeczeństwie rzymskim w świetle prawa. Pare uwag i opinii, in: Starożytny Rzym we współczesnych badaniach, Kraków 1994, p. 319–328; 'Sexagenario de ponte'. Statut juridique des vieillards dans la famille et dans la société romaine. Quelques remarques et opinions, RIDA 42 ser. 3, 1995, p. 393–403.

⁷³ J. ILUK, Małżeństwo w okowach prawa i Kościoła. Z dziejów późnorzymskiego społeczeństwa, Przegląd Religioznawczy 1994 nr. 2, p. 3–28.

⁷⁴ W. BOJARSKI, Unifikacja praw dzierżaw wieczystych w prawie rzymskim, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 117–131.

⁷⁵ M. KRASOŃ, Z badań nad prawami i obowiązkami superficjariusza, Białostockie Studia Prawnicze 2, 1994, p. 21–43.

⁷⁶ A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, Rzymska struktura agrarna w świetle doktryny 'agrimensores', in: Studia z historii prawa i myśli politycznej, Łódź 1994, p. 3–14; Mierniczowie rzymscy i ich formacja intelektualna, in: Symbolae historico-iuridicae Lodzienses Iulio Bardach dedicatae, Łódź 1997, p. 166–174.

⁷⁷ J. KRZYNÓWEK, 'Precarium' a klientela, Przegl. Hist. 84, 1993 fasc. 4 (ed. 1994), p. 427–432.

⁷⁸ M. KURYŁOWICZ, Zasada 'superficies solo cedit' w rozwoju historycznym, in: Obrót nieruchomości w praktyce notarialnej, Kraków 1997, p. 79–92.

⁷⁹ E. ŻAK, Współczesne przemiany zasady „superficies solo cedit”, in: Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa, III, Lublin 1997, p. 319–328.

⁸⁰ K. HELINIAK, Zasada 'superficies solo cedit' w prawie rzymskim i w przepisach polskiego kodeksu cywilnego, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 359–369.

⁸¹ K. AMIEŁAŃCZYK, Zastosowanie rzymskiej zasady „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet” do oceny skuteczności zbycia nie istniejących udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, in: Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa, III, Lublin 1997, p. 355–362.

⁸² W. DAJCAK, La funzione della espressione 'ex bona fide' nella 'Lex Rubria de Gallia Cisalpina', RIDA 43, 1996 ser. 3, p. 133–144; L'uso della locuzione „bona fides» nei giuristi romani classici per la valutazione del valore vincolante degli accordi contrattuali, RIDA 44, 1997, p. 71–84.

e la monografia⁸³ su questo campo. Pikulska ha presentato *favor debitoris* nel diritto romano⁸⁴ e Wołodkiewicz nel diritto polacco⁸⁵ (naturalmente sullo sfondo del diritto romano). Krzynówek commentando l'opera di Gallo⁸⁶ ha scritto un articolo sul diritto commerciale romano⁸⁷. Dei problemi particolari si sono interessati: Kuryłowicz scrivendo sulle obbligazioni letterarie⁸⁸, Longchamps sul *mandatum incertum*⁸⁹, Kacprzak sul *ratihabitio* e *mandatum*⁹⁰ nonché *iussum*⁹¹, Pikulska-Robaszkiewicz su *usura* nel diritto romano⁹², Urbanik sulle tavolette dei Sulpici e sulla pratica giuridica romana⁹³, Sitek sull'affitto delle case nel tempo di Plauto⁹⁴, Wojciechowski sulla *servi corruptio*⁹⁵, nonché sulla società dai glossatori⁹⁶.

Krzynówek ha esaminato i problemi riguardanti *praepositio* pubblicando gli articoli⁹⁷ e una monografia sulla responsabilità dell'esercitore⁹⁸.

IX. Diritto delle successioni

Al diritto delle successioni si sono soprattutto rivolti Dajczak e Longchamps, ed anche Bojarski, Zabłocki e Kacprzak. Dajczak si è occupato della capacità ereditaria passiva della moglie pubblicando numerosi scritti su questo campo⁹⁹ e una monografia sul tema dei legati in favore della moglie¹⁰⁰. Longchamps ha preparato nei suoi articoli¹⁰¹ e nella sua

⁸³ W. DAJCAK, *Zwrot 'bona fides' w rozstrzygnięciach dotyczących kontraktów u prawników rzymskich okresu klasycznego* [La espressione *bona fides* nelle decisioni contrattuali dei giuristi romani], Toruń 1998.

⁸⁴ A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *Favor debitoris?*, PK 40, 1997 nr. 1–2, p. 281–287.

⁸⁵ W. WOŁODKIEWICZ, *'Favor debitoris' e 'favor creditoris' nel diritto civile polacco*, in: *Il debito internazionale. Atti del II Convegno 25–27 Maggio 1995*, Mursia 1998, p. 223–231.

⁸⁶ F. GALLO, *Negotiatio e mutamenti giuridici nel mondo romano*, Palermo 1992.

⁸⁷ J. KRZYNÓWEK, *Prawo handlowe Rzymian*, Przegląd Handlowy 1994 nr. 7–8, p. 37–41.

⁸⁸ M. KURYŁOWICZ, *'Chirographa' i 'syngrapha'*. *Z historii antycznych zobowiązań pisemnych*, Rejent 4, 1994 nr. 10, p. 12–25.

⁸⁹ F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *'Mandatum incertum' w klasycznym prawie rzymskim*, PK 37, 1994 nr. 1–2, p. 223–248.

⁹⁰ A. KACPRZAK, *'Ratihabitio' i 'mandatum'*, *Studia Iuridica* 36, 1998, p. 29–56.

⁹¹ A. KACPRZAK, *'Ratihabitio' e 'iussum'*, *Ius Antiquum = Drevnee Pravo* 1(3), 1998, p. 85–92.

⁹² A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *Lichwa w państwie i prawie republikańskiego Rzymu [Usura nello stato e nel diritto della repubblica romana]*, Łódź 1999 e gli articoli *Lichwa w ustawodawstwie cesarzy chrześcijańskich*, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 371–388; *Anatocisme*, RIDA 45, 1998, p. 429–449.

⁹³ J. URBANIK, *Sponsio servi*, *The Journal of Juristic Papyrology* 28 1998, p. 185–201; *Tabliczki Sulpicjuszy i rzymska praktyka prawna*, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 51–75.

⁹⁴ B. SITEK, *Najem mieszkań w czasach Plauta*, PK 37, 1994 nr. 1–2, p. 181–188.

⁹⁵ R. WOJCIECHOWSKI, *'Servi corruptio' w klasycznym prawie rzymskim*, *Acta UWr* 1692 Prawo 240, 1994, p. 13–27.

⁹⁶ R. WOJCIECHOWSKI, *Sposoby zakończenia bytu prawnego «societas» w trzech summach do kodeksu*, *Acta UWr* 1953 Prawo 256, 1997, p. 11–17.

⁹⁷ J. KRZYNÓWEK, *Granice 'praepositio' przy 'actio exercitoria'*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 175–189; *Prawne konsekwencje ustanowienia (praepositio) w rzymskich źródłach prawnych*, *Studia Iuridica* 34, 1997, p. 73–106.

⁹⁸ J. KRZYNÓWEK, *Odpowiedzialność przedsiębiorcy (exercitor) w prawie rzymskim*, in corso di stampa.

⁹⁹ W. DAJCAK, *«Cum vir uxoris 'si non nupserit' aliquid legavit»*. *Der Beitrag zur Frage der 'condicio viduitatis'*, in: *Estudios de Historia del Derecho Europeo. Homenaje al Profesor G. Martínez Diez*, I, Madrid 1994, p. 119–127; *Die Aufhebung der Beschränkungen der 'capacitas' von Ehegatten in der nachklassischen Periode. Ein Beitrag zur Erforschung der 'lex Iulia et Papia'*, RIDA 42, 1995 ser. 3, p. 155–166; *Zdolność do dziedziczenia z testamentu przez żonę 'in manu' w okresie obowiązywania 'Lex Iulia et Papia'*. (Przyczynek do rozważań nad SC Gaetulicianum), *Acta UNC* 304 Prawo 35, 1996, p. 79–82.

¹⁰⁰ W. DAJCAK, *Zapisy na rzecz żony w prawie rzymskim [I legati in favore della moglie nel diritto romano]*, Toruń 1995 (rec. A. Debiński, RHD 74, 1996 nr. 2, p. 271; M. KURYŁOWICZ, *Roczniki Nauk Prawnych* 6, 1996, p. 159–161; F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *PiP* 51, 1996 nr. 3, p. 83–84; M. Avenarius, *ZSS* 114, 1997, p. 639–640).

¹⁰¹ F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *Origo Fideicommissorum*, *Acta UWr* 1853 Prawo 249, 1996, p. 17–37; *Allargamento della circolazione dei beni mortis causa: le origini del fedecomesso*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 205–214; *Z badań nad rzymskim prawem spadkowym: konstrukcja dogmatyczna fideikomisu uniwersalnego*, *Studia Iuridica* 34, 1997, p. 107–147; *'Fideicommissum hereditatis' w źródłach rzymskiego prawa klasycznego*, PK 41, 1998 nr. 1–2, p. 223–238; *Il rispetto per la volontà del 'de cuius' sull'esempio dei fedecomessi romani*, RIDA 45, 1998, p. 479–500; *Fideikomis uniwersalny a swoboda dysponowania majątkiem na wypadek śmierci: zmiany zakresu podmiotowego w rzymskim prawie spadkowym*, *Studia Iuridica* 36, 1998, p. 137–158; *Warunki, terminy i fideikomis uniwersalny w rzymskim prawie prywatnym*, *Studia Iuridica* 37, 1999, p. 95–112; *Podstawienie powiernicze*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 8, 1999 fasc. 2, p. 323–340.

monografia¹⁰² il fedecomesso universale. Inoltre commentando l'opera di Masi Doria¹⁰³ chiedeva sugli origini ereditari di *actio Pauliana*¹⁰⁴. Bojarski si è dedicato alla *separatio bonorum*¹⁰⁵, Zabłocki al *testamentum mulieris*¹⁰⁶, Kacprzak alla *ratihabitio* e volontà dell'*aditio hereditatis*¹⁰⁷.

X. Diritto penale

Il diritto penale trova ora in Polonia un vero rinascimento. Esso ha suscitato l'interesse di romanisti e d'altri studiosi. Mai finora nella storia della romanistica polacca tante persone si sono occupate delle diverse questioni di diritto penale sia materiale sia processuale. I ciclici incontri organizzati dal professor Kuryłowicz a Lublino e dedicati ai problemi scelti meritano una particolare attenzione. Sono stati pubblicati materiali del colloquio: *La pena capitale nella Roma antica*¹⁰⁸ con articoli di Bojarski¹⁰⁹, Pankiewicz¹¹⁰, Kowalski¹¹¹, Dyjakowska¹¹², Kuryłowicz¹¹³, Debiński¹¹⁴, Gajda¹¹⁵, Mossakowski¹¹⁶, Żak¹¹⁷, Sokala¹¹⁸, Ślapek¹¹⁹, Amielińczyk¹²⁰, Ducin¹²¹ e ultimamente materiali del colloquio: *La religione e diritto penale nella Roma antica*¹²² con contributi di Bojarski¹²³, Morawiecki¹²⁴ i Debiński¹²⁵, Musiał¹²⁶, Kuryłowicz¹²⁷, Żak¹²⁸, Mossakowski¹²⁹, Sajkowski¹³⁰, Amielińczyk¹³¹ e Ślapek¹³².

Delle questioni particolare si sono occupati: Debiński (*Sacrilegium* nel diritto romano¹³³), e antiebreja legislazione imperiale¹³⁴) Mossakowski (Periodizzazione del diritto penale romano¹³⁵) e

¹⁰² F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *Il fedecomesso universale nel diritto romano clasico*, Warszawa 1997 (rec. W. Dajczak, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 464–466).

¹⁰³ C. MASI DORIA, *Bona libertorum. Regimi giuridici e realtà sociali*, Napoli 1996.

¹⁰⁴ F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *Prawnospadkowe pochodzenie 'actio Pauliana'*, CPH 50, 1998 fasc. 1, P. 299–303.

¹⁰⁵ W. BOJARSKI, 'Separatio bonorum', in: *Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Leopolda Steckiego*, Toruń 1997, p. 603–613.

¹⁰⁶ J. ZABŁOCKI, *Appunti sul 'testamentum mulieris'*, BIDR 94–95, 1991 (ed. 1994), p. 157–179.

¹⁰⁷ A. KACPRZAK, 'Ratihabitio' i wola przyjęcia spadku, *Studia Iuridica* 37, 1999, p. 61–73.

¹⁰⁸ *Kara śmierci w starożytnym Rzymie*, Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej 18 listopada 1994 r. w Lublinie. Pod red. H. Kowalskiego i M. Kuryłowicza, Lublin 1996.

¹⁰⁹ *Kara śmierci w prawach państw antycznych*, p. 9–22.

¹¹⁰ *Apotropajczno-odnawiające funkcje kary śmierci w społeczeństwie wczesnorzymskim*, p. 23–39.

¹¹¹ *Prawne i filozoficzne aspekty kary śmierci w procesie Katylinarczyków*, p. 41–57.

¹¹² *Uwagi Marka Tulliusza Cicerona o karze śmierci*, p. 59–66.

¹¹³ *Lucjusz Anneusz Seneka o karze śmierci*, p. 67–80.

¹¹⁴ *Kara śmierci za przestępstwa religijne w okresie dominatu*, p. 81–94.

¹¹⁵ 'Summum supplicium' za przestępstwo manicheizmu – dlaczego?, p. 95–100.

¹¹⁶ *Karalność naruszenia azyli Kościoła w epoce cesarstwa rzymskiego*, p. 101–107.

¹¹⁷ *Prawnicy rzymscy o sposobach wykonania kary śmierci w starożytnym Rzymie*, p. 109–120.

¹¹⁸ 'Poena lenocinii' w prawie justyniańskim, p. 121–125.

¹¹⁹ 'Damnatio ad bestias' w rozwoju 'venationes' okresu republiki rzymskiej, p. 127–142.

¹²⁰ *Poena Legis Corneliae*, p. 143–151.

¹²¹ *Stosowanie kary śmierci w armii rzymskiej w okresie wojen punickich*, p. 153–165.

¹²² *Religia i prawo karne w starożytnym Rzymie*, Materiały z konferencji zorganizowanej 16–17 maja 1997 r. w Lublinie, pod red. A. Debińskiego i M. Kuryłowicza, Lublin 1998 (rec. M. Wójcik, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 462–464).

¹²³ 'Invocatio Dei' w starożytnych zbiorach prawa, p. 11–18.

¹²⁴ *Sądy boże w starożytności*, p. 19–41.

¹²⁵ *Kara śmierci w świetle literatury wczesnochrześcijańskiej*, p. 43–56.

¹²⁶ *Prawne i religijne aspekty oskarżeń o praktyki magiczne w okresie republiki*, p. 57–71.

¹²⁷ *Zwalczanie kultów obcych w relacji Tytusa Liwiusza*, p. 73–85.

¹²⁸ *Elementy sakralne i karne w uregulowaniach prawa rzymskiego dotyczących porzucenia dziecka*, p. 87–101.

¹²⁹ *Sakralne zbrodnie Westalek*, p. 103–125.

¹³⁰ *Julia Augusta a prawo o obrazie majestatu*, p. 127–138.

¹³¹ 'Parricidium' i 'poena cullei', p. 139–150.

¹³² 'Senatus consultum' z 65 roku p. n. e. wobec pogrzebowych igrzysk Cezara, p. 151–173.

¹³³ A. DEBIŃSKI, 'Sacrilegium' w prawie rzymskim [*Sacrilegium* nel diritto romano], Lublin 1995 (rec. W. Bojarski, RHD 75, 1997, p. 109; M. AVENARIUS, ZSS 115, 1998, p. 755–756).

¹³⁴ A. DEBIŃSKI, *Quelques remarques sur la législation impériale (IVe–Ve siècle) contre le prosélytisme juif*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 117–125.

¹³⁵ W. MOSSAKOWSKI, *Problematyka periodyzacji rzymskiego prawa karnego*, Acta UNC 284 Prawo 34, 1994, p. 3–14.

*crimen repetundarum*¹³⁶). Amielańczyk ha ricercato sulla *lex Cornelia de sicariis et veneficis* scrivendo articoli¹³⁷ e monografia¹³⁸ su questo campo. Dębiński inoltre si è occupato della *poena cullei*¹³⁹, Sokala invece del *crimen lenocinii*¹⁴⁰. Rominkiewicz si è concentrato sul diritto penale greco¹⁴¹, Jerzmański sulla pena capitale nel codice di Hammurapi¹⁴². Le sempre importanti questioni del diritto penale sono state trattate in cinque articoli: di Wołodkiewicz sulla discussione sulla pena capitale nei tempi d'Illuminismo¹⁴³; di Wycisk sull'aborto¹⁴⁴; e degli storici Iłski (sulla concussione¹⁴⁵), Kowalski (sulla corruzione elettorale a Roma¹⁴⁶) e Kulesza (sulla corruzione in Atene¹⁴⁷).

Il processo penale ultimamente è diventato un campo d'interesse di Mossakowski che ha pubblicato una monografia sull'*accusator* nei processi *de repetundis*¹⁴⁸ nonché articoli sulla giurisdizione penale¹⁴⁹. Recentemente egli si è interessato del problema d'asilo¹⁵⁰. Processo d'omicidio viene presentato d'Amielańczyk¹⁵¹, invece il processo di Gesù Cristo e di Paolo Tarsense di Stawicka¹⁵², di *crimen laese maiestatis* di Sajkowski¹⁵³.

XI. Diritto pubblico e costumi

Al diritto pubblico e ai costumi è stata rivolta anche una grande attenzione. Wołodkiewicz ha scritto sul diritto romano nei regimi autoritari¹⁵⁴, Longchamps sull'inviolabilità del

¹³⁶ W. MOSSAKOWSKI, *The 'crimen repetundarum'. The Analysis of the Juridical Sources of Roman Republic*, Eos 81, 1993 fasc. 2 (ed. 1995), p. 213–221.

¹³⁷ K. AMIELAŃCZYK, *Lex Cornelia de sicariis et veneficis*, Annales UMCS Sec. G Ius 43, 1996, p. 273–295; *In iudicio convenire (circumvenire): Judicial crimen according to the lex 'Cornelia de sicariis et veneficis'*, Pomoerium 2, 1996, p. 59–70; *Systematyka 'lex Cornelia de sicariis et veneficis'*, in: *Pravo i sovremennost'*, Mińsk 1998, p. 196–201.

¹³⁸ K. AMIELAŃCZYK, *'Lex Cornelia de sicariis et veneficis' w okresie późnej republiki rzymskiej [Lex Cornelia de sicariis et veneficis nella tarda repubblica romana]*, Lublin 1994, ancora non pubblicata.

¹³⁹ A. DĘBIŃSKI, *'Poena cullei' w rzymskim prawie karnym*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 133–146.

¹⁴⁰ A. SOKALA, *'Crimen lenocinii'. Proces typizacji przestępstwa w prawie rzymskim*, in: *Toruńskie Studia Polsko-Włoskie*, III, Toruń 1994, p. 27–44.

¹⁴¹ J. ROMINKIEWICZ, *Lizjaszowa «Obrona w sprawie zabójstwa Eufiletos»*. (Kilka uwag na temat cudzołóstwa w prawach greckich), Acta UWr 1771 Prawo 243, 1995, p. 5–22; *Ustawodawstwo ateńskie wobec meskiego nierządu i stręczycielstwa*, Acta UWr 1853 Prawo 249, 1996, p. 5–15.

¹⁴² M. JERZMAŃSKI, *Kara śmierci w Kodeksie Hammurabiego*, in: *W kręgu dziejów prawa karnego. Materiały II Konferencji Historyków państwa i prawa Karpacz 3–5. 09. 1998*, Wrocław 1999, p. 4–12.

¹⁴³ W. WOŁODKIEWICZ, *La discussion des philosophes et juristes au XVIIIème siècle concernant la repression penale*, in: *Anthropologies juridiques. Mélanges Pierre Braun*, Limoge 1998, p. 809–824.

¹⁴⁴ F. WYCISK, *Problem aborcji w ustawodawstwach antycznych*, in: *Prawo a dzieje państwa i ustroju*, Białystok 1996, p. 29–56.

¹⁴⁵ K. IŁSKI, *Łapówka czy dobrodziejstwo. Nieformalne środki dyplomatyczne w czasach Teodozjusza II*, Eos 83, 1995 fasc. 2, p. 359–365.

¹⁴⁶ H. KOWALSKI, *'Praemia legis' w rzymskim ustawodawstwie 'de ambitu' w I w. p. n. e.*, Res Historica 5, 1998, p. 101–113.

¹⁴⁷ R. KULESZA, *Zjawisko korupcji w Atenach V–IV wieku p. n. e.*, Warszawa 1994.

¹⁴⁸ W. MOSSAKOWSKI, *'Accusator' w rzymskich procesach 'de repetundis' w okresie republiki [Accusator nei processi romani de repetundis in età repubblicana]*, Toruń 1994 (rec. M. Avenarius, ZSS 116, 1999, p. 641–642).

¹⁴⁹ W. MOSSAKOWSKI, *The Problems of Unification of Criminal Courts and Procedure in Sulla's Period*, Eos 81, 1993 fasc. 1 (ed. 1995), p. 93–95; *Powolywanie sędziów 'quaestiones perpetuae' w okresie republiki rzymskiej*, Acta UNC 304 Prawo 35, 1996, p. 69–77; *The Introduction of an Interdiction of Oral Accusation in the Roman Empire*, RIDA 43, 1997 ser. 3, p. 269–281.

¹⁵⁰ W. MOSSAKOWSKI, *The Problems of the Temple Asylum Genesis in the Ancient Rome*, Pomoerium 2, 1996, p. 5–12; *Z badań nad prawem azylu w starożytności chrześcijańskiej*, PK 39, 1996 nr. 1–2, p. 199–204; *Jurydyczno sakralne funkcje kolumny w starożytnym Rzymie*, Acta UNC 330 Historia 31, 1999, p. 141–150.

¹⁵¹ K. AMIELAŃCZYK, *Milo's Criminal Trial*, OIR 3, 1997, p. 273–295.

¹⁵² E. STAWICKA, *Proces Jezusa Chrystusa*, Palestra 40, 1996 nr. 3–4, p. 114–118; *Proces Pawła z Tarsu*, Palestra 41, 1997 nr. 11–12, p. 85–98.

¹⁵³ R. SĄKOWSKI, *Sprawa Falanusa i Rubriusza. Początek procesów o obrazę majestatu za rządów Tyberiusza*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie 13 Prace Historyczne 2, 1998, p. 11–21; *Oskarżenia o obrazę majestatu w procesach 'de repetundis'. Obwinienie Gajusza Juniusza Sylanus z roku 22 n. e.*, CPH 51, 1999 fasc. 1–2, p. 347–357.

¹⁵⁴ W. WOŁODKIEWICZ, *Résumé autorytarne a prawo rzymskie*, CPH 45, 1993 fasc. 1–2 (ed. 1995), p. 437–444; *Il diritto romano ed i regimi autoritari*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 259–266.

ambasciatore¹⁵⁵, Pikulska sui servizi speciali¹⁵⁶, Tarwacka sui *speculatores ed exploratores*¹⁵⁷. Una attenzione particolare meritano la monografia di Kuryłowicz, *Il diritto e i costumi in Roma antica*¹⁵⁸ nonché articolo dello stesso autore dedicato alle *leges sumptuariae* nello stato e dritto romano¹⁵⁹. Sulle *leges sumptuariae* aveva parlato pure un trattato ottocentesco di Taszycki che è stato discusso da Sondel¹⁶⁰. Il confine del diritto e costumi è stato tema degli articoli¹⁶¹ e della monografia¹⁶² di Sokala, che si era occupato della meretrice romana. Niczyporuk ha scritto sulle cerimonie funebri¹⁶³.

Anche non-romanisti si sono interessati delle questioni legate al diritto pubblico. Bravo ha scritto sulle riforme di Solone¹⁶⁴, Chankowski sulle città prive dell'autonomia¹⁶⁵, Rogosz sul senato¹⁶⁶, Żyromski sull'amministrazione di Pannonia¹⁶⁷, Pankiewicz sulle remunerazioni nell'esercito romano¹⁶⁸.

XII. Filosofia del diritto, metodologia e dottrine politico-giuridiche

Alla questione di filosofia del diritto e metodologia riguarda l'ultimo saggio scritto da Professor Henryk Kupiszewski sulle ricerche scientifiche e sulla didattica¹⁶⁹. Esso è, come ha detto Sondel, quasi testamento scientifico del Professore. Oltre Kupiszewski di filosofia del diritto e metodologia si è occupato anzitutto Giaro pubblicando numerosi articoli su questo tema¹⁷⁰. Kacprzak si è occupata delle regole e massime romane¹⁷¹. Kodrębski ha scritto sui

¹⁵⁵ F. LONGCHAMPS de BÉRIER, *Nietykalność posła w Rzymie okresu pryncypatu*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 165–174.

¹⁵⁶ A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *Funkcjonariusze służb specjalnych w późnym cesarstwie – 'agentes in rebus'*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 147–157; *La sécurité publique à Rome sous les empereurs*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 231–241.

¹⁵⁷ A. TARWACKA, *Szpiedzy i detektywi w świecie rzymskim okresu republiki i pryncypatu*, *Studia Iuridica* 37, 1999, p. 173–181.

¹⁵⁸ M. KURYŁOWICZ, *Prawo i obyczaje w starożytnym Rzymie*, Lublin 1994 (rec. A. Debiński, *RHD* 73, 1995, p. 239–240; *J. Kodrębski*, *CPH* 47, 1995 fasc. 1–2, p. 265–267; *M. Avenarius*, *ZSS* 115, 1998, p. 754).

¹⁵⁹ M. KURYŁOWICZ, *'Leges sumptuariae' w państwie i prawie rzymskim*, in: *Z historii państwa, prawa, miast i polonii. Prace ofiarowane Profesorowi Władysławowi Cwikowi w czterdziestolecie Jego pracy twórczej*, Rzeszów 1998, p. 139–154. Cfr. anche A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *Ustawowa regulacja obyczajów w prawie rzymskim*, *Studia Iuridica* 37, 1999, p. 213–219.

¹⁶⁰ J. SONDEL, *Antyfeministyczny traktat Gabriela Taszyckiego z 1792 roku*, *CPH* 45, 1993 fasc. 1–2 (ed. 1995), p. 365–377.

¹⁶¹ A. SOKALA, *'Palam corpore quaestum facere'. Glossa ad D. 23. 2. 43 pr.–3*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 159–164; *The Effectiveness of the «ne prostituatur» Clauses in Roman Law*, *Eos* 81, 1993 fasc. 1 (ed. 1995), p. 97–100; *Licentiam stupri vulgare*, *Acta UNC* 304 *Prawo* 35, 1996, p. 83–87; *'Probrum'. Z badań nad występami przeciwko obyczajności w prawie rzymskim*, *Acta UNC* 309 *Historia* 29, 1996, p. 37–45.

¹⁶² A. SOKALA, *'Meretrix' i jej pozycja w prawie rzymskim [Meretrix e la sua situazione nel diritto romano]*, Toruń 1998 (rec. Z. Szulc, *CPH* 51, 1999 fasc. 1–2, p. 466–469).

¹⁶³ P. NICZYPORUK, *Tempus lugendi*, in: *Miscellanea Historico-Iuridica Białostocensia*, Białystok 1995, p. 35–45; *Żaloba w prawie rzymskim. Prawo a dzieje państwa i ustroju*, Białystok 1996, p. 57–77.

¹⁶⁴ B. BRAVO, *Reformy polityczne Solona a struktura wspólnoty obywateli ateńskich w okresie archaicznym*, *Przegląd Historyczny* 87, 1996 fasc. 2, p. 169–205.

¹⁶⁵ S. CHANKOWSKI, *Mista pozbawione autonomii, podległe, opodatkowane. Uwagi o stosunkach polis-król w epoce hellenistycznej*, *Przegląd Historyczny* 87, 1996 fasc. 2, p. 207–225.

¹⁶⁶ N. ROGOSZ, *Funkcjonowanie senatu w republice rzymskiej w 51 r. p. n. e.*, *Res Historica* 5, 1998, p. 133–152.

¹⁶⁷ M. ŻYROMSKI, *The question of specialisation in the Roman administrative system – the case of Pannonia*, *Eos* 82, 1995 fasc. 2, p. 337–353.

¹⁶⁸ R. PANKIEWICZ, *U źródeł 'stipendium'. Przyczynek do zagadnienia wynagradzania w armii rzymskiej w V wieku p. n. e.*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego* 1166 *Prace Historyczne* 117, 1995, p. 31–42.

¹⁶⁹ H. KUPISZEWSKI, *Droit romain – science et didactique*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 167–173.

¹⁷⁰ T. GIARO, *L'argumentation dogmatique et l'argumentation scientifique*, *RJ* 13, 1994, p. 271–304; *L'art de comparer les cas*, *SDHI* 60, 1994, p. 507–531; *Die Illusion der Wissenschaftlichkeit*, *Index* 22, 1994, p. 107–134; *Echtheitsindizien. Eine Fallstudie zu 'verus, verius, verissimus'*, *Orbis Iuris Romani* 1, 1994, p. 78–109; *Zivilistik als Geschichte und Theorie*, *RJ* 14, 1995, p. 345–367; *Privatrecht als Technik der Gerechtigkeit*, in: *Konzeptionen der Gerechtigkeit*, Baden-Baden 1999, p. 69–80; *Rechtswissenschaftliches aus der Welt 3: Geschöpfe menschlichen Geistes von Adam bis Behrends*, *RJ* 18, 1999, p. 649–658.

¹⁷¹ A. KACPRZAK, *Regulae et maxime*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 145–153.

valori morali dei giuristi romani¹⁷² e Kuryłowicz sull'etica e diritto nelle sentenze romane¹⁷³. Wołodkiewicz ha descritto l'influsso delle idee ciceroniane sul pensiero politico americano¹⁷⁴, Sitek invece la nozione della giustizia nelle costituzioni imperiali¹⁷⁵. Bojarski ha presentato la *epieikeia* dal santo Tommaso¹⁷⁶, Karolak – le ispirazioni filosofiche del diritto romano¹⁷⁷, e il non romanista Sylwestrak la filosofia augustana della giustizia¹⁷⁸.

XIII. L'importanza del diritto romano

L'importanza del diritto romano per la formazione dei giuristi moderni è testimoniata in modo particolare da un ciclo delle pubblicazioni *Il diritto romano non esiste più?*¹⁷⁹ di Wołodkiewicz nella «Palestra» (rivista dell'avvocatura polacca). La riforma degli studi giuridici è stata presentata da Rozwadowski¹⁸⁰, l'insegnamento del diritto romano da Kuryłowicz¹⁸¹ e Dębiński¹⁸².

XIV. Apprezzamento sull'opera di studiosi del diritto romano, sedute scientifiche, articoli in memoria, ecc.

Wołodkiewicz ha ricordato i romanisti italiani che erano stati onorati dalle università polacche con un dottorato *honoris causa*¹⁸³. Lo stesso autore ha scritto pure sulla professione dell'avvocato in Polonia¹⁸⁴. Pikulska ha riportato i risultati della rinascite romanistica russa¹⁸⁵. Si è scritto pure dei romanisti, storici e teoretici del diritto: polacchi¹⁸⁶ e stranieri¹⁸⁷, e

¹⁷² J. KODREBSKI, *Les valeurs morales chez des juristes romains*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 155–161.

¹⁷³ M. KURYŁOWICZ, *Etyka i prawo w sentencjach rzymskich jurystów*, in: *W kregu problematyki władzy państwa i prawa – Księga Jubileuszowa w 70-lecie urodzin Profesora Henryka Groszyka*, Lublin 1996, p. 125–134.

¹⁷⁴ W. WOŁODKIEWICZ, *L'impatto delle idee ciceroniane dello stato sul pensiero politico americano del Settecento*, in: *Ciceroniana. Atti dell'VIII colloquium Tullianu*, New York 6–9 maggio 1991, Roma 1994, p. 129–134.

¹⁷⁵ B. SITEK, *Pojęcie sprawiedliwości w konstytucjach cesarskich z okresu Dioklecjana i Konstantyna*, Kraków 1996 (rec. M. Avenarius, ZSS 114, 1997, p. 640–641).

¹⁷⁶ W. BOJARSKI, *Die 'epieikeia' bei Thomas von Aquin*, in: *Estudios de Historia del Derecho Europeo. Homenaje al Profesor G. Martínez Diez*, I, Madrid 1994, p. 373–387.

¹⁷⁷ S. KAROLAK, *Filozoficzne inspiracje prawa rzymskiego*, in: *Prawo a dzieje państwa i ustroju*, Białystok 1996, p. 9–27.

¹⁷⁸ A. SYLWESTRAK, *Augustiańska filozofia sprawiedliwości*, in: *W kregu problematyki władzy państwa i prawa – Księga Jubileuszowa w 70-lecie urodzin Profesora Henryka Groszyka*, Lublin 1996, p. 286–296.

¹⁷⁹ W. WOŁODKIEWICZ, *Czy prawo rzymskie przestało istnieć?* Finora sono stati pubblicati venti due saggi.

¹⁸⁰ W. ROZWADOWSKI, *Reformy studiów prawnych*, *Edukacja Prawnicza* 1, 1994 nr. 3–4, p. 1–5.

¹⁸¹ M. KURYŁOWICZ, *Prawo rzymskie we współczesnej Polsce*, in: *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, II, Lublin 1998, p. 371–378; *Polityczne aspekty dyskusji wokół prawa rzymskiego w Polsce w XIX i początkach XX wieku*, *Annales UMCS Sec. K* 6, 1999, p. 51–58.

¹⁸² A. DĘBIŃSKI, *Prawo rzymskie w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (1918–1993)*, in: *Historia et ius*, Lublin 1998, p. 121–136; *Prawo rzymskie*, in: *Prawo, Kultura, Uniwersytet*, Lublin 1999, p. 227–238.

¹⁸³ W. WOŁODKIEWICZ, *Romaniści włoscy – doktorzy 'honoris causa' uniwersytetów polskich*, *Przegląd Historyczny* 87, 1996 fasc. 2, p. 409–422.

¹⁸⁴ W. WOŁODKIEWICZ, *La professione di avvocato nei territori polacchi tra otto e novecento*, in: *Università e professioni giuridiche in Europa nell'età liberale*, Napoli 1995, p. 135–147.

¹⁸⁵ A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *O odradzaniu się rosyjskiej romanistyki*, *CPH* 49, 1997 fasc. 1–2, p. 231–234.

¹⁸⁶ J. JAKUBOWSKI, *Władysław Holewiński wobec tradycji prawa rzymskiego*, in: *Studia z historii prawa i myśli politycznej*, Łódź 1994, p. 43–54; E. SZYMOSZEK, *Jerzy Falenciński*, in: *Uczni wrocławscy*, II, Wrocław 1994, p. 7–99; *Wacław Osuchowski*, in: *Uczni wrocławscy*, II, Wrocław 1994, p. 100–102; T. GIARO, *La Civilpolitik di Petrarzky o dell'amore nel sistema decentralizzato*, *Index* 23, 1995, p. 97–157; W. WOŁODKIEWICZ, *Ignacy Koschembahr-Lyskowski – romanista, cywilista, kodyfikator*, *Studia Iuridica* 29, 1995, p. 51–58; *Henryk Kupiszewski (1927–1994)*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 11–17; J. ZABŁOCKI, *Henryk Kupiszewski, professore dell'Accademia di Teologia Cattolica di Varsavia*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 25–33; M. ZABŁOCKA, *Opere di Henryk Kupiszewski*, in: *Le droit romain et le monde contemporain. Mélanges à la mémoire de Henryk Kupiszewski*, Varsovie 1996, p. 45–52; *O pracach bibliograficznych Karola Koranyiego*, in: *Karol Koranyi (1897–1964)*, *Studia w stulecie urodzin*, Toruń 1998, p. 65–72.

¹⁸⁷ T. GIARO, *Max Kaser (1906–1997)*, *RJ* 16, 1997, p. 231–357.

necrologi¹⁸⁸ soprattutto dopo la morte del professor Kupiszewski¹⁸⁹. Zabłocka¹⁹⁰ ha presentato i risultati della romanistica polacca negli anni 1980–1993. Infine sono stati fatti rapporti e comunicazioni dei colloqui ed anche recensioni delle opere polacche e straniere.

Riassumendo i raggiungimenti della romanistica polacca negli ultimi anni si deve sottolineare che le ricerche si svolgono in tutte le università. Molte delle opere nominate nella presentazione, anche se sono state messe nelle rubriche particolari, hanno un carattere molto più generale e riguardano diversi problemi del diritto romano. Non è da sottovalutare che gli interessamenti dei romanisti polacchi si sono mossi dal «puro» diritto romano (negli anni precedenti si è occupati di più del diritto familiare e delle obbligazioni) alle sfere nuove come diritto penale, pubblico, costumi romani. Si è continuata la specializzazione dei diversi centri universitari. Ed ecco che Wrocław si concentra soprattutto sui diritti greci e sull'attività dei glossatori. Lublino da qualche anno è diventato un centro principale degli studi sul diritto penale (a questa direzione degli studi si aggiungono pure i romanisti di Toruń). Cracovia si occupa della recezione del diritto romano, della cultura giuridica ed anche, grazie ai lavori di Litewski, del diritto processuale. Toruń svolge la ricerca, come ho detto già prima, sul diritto penale e costumi romani ed anche gli studi dedicati al confine del diritto romano e canonico. Łódź è un centro che lega il diritto romano con gli studi sulle dottrine politiche e giuridiche. Infine Varsavia, oltre gli interessamenti tradizionali, come diritto delle successioni, le obbligazioni e storiografia, continua la ricerca sulla recezione del diritto romano ed il suo influsso sulla legislazione e dottrina moderne. Naturalmente queste valutazioni e divisioni sono semplificate perché nei tutti centri nominati, oltre la tematica dominante si conduce la ricerca tradizionale sul diritto privato romano. Sempre più opere, articoli, saggi cercano di sottolineare l'importanza del diritto romano come chiave di volta dell'Europa comune.

М. ЗАБЛОЦКА

ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЛЬСКИХ РОМАНИСТОВ ПОСЛЕДНИХ ЛЕТ (1994–1999)

(РЕЗЮМЕ)

В своей статье автор рассматривает достижения польской романистики в последние годы (1994–1999). Во всех университетах Польши были изданы новые учебные пособия по римскому праву. Было опубликовано значительное количество вспомогательной литературы, в частности, словарей.

Большое внимание в последние годы польские романисты уделяют истории источников, рецепции римского права и ее влиянию на

польское и европейское право, а также римскому гражданскому процессу.

Вместе с тем право лиц, которым много занимались в предшествующий период, в последнее время не вызывало особого интереса у польских исследователей, а вот по вопросам семейного, а также вещного права ими было написано немало работ. Большое внимание традиционно польские романисты уделяли обязательственному и наследственному праву,

¹⁸⁸ J. KODREBSKI, *Cezary Kunderewicz. 1912–1990*, CPH 46, 1994 fasc. 1–2, p. 179–187; M. KURYLOWICZ, *Prof. Dr Dr h. c. mult. Max Kaser*, CPH 49, 1997 fasc. 1–2, p. 389–392; Z. RAU, *Jan Kodrebski*, PiP 52, 1997 nr. 6, p. 89–91; A. PIKULSKA-ROBASZKIEWICZ, *Jan Kodrebski 1936–1997*, CPH 50, 1998 fasc. 1, p. 325–329; *In memoriam Jan Kodrebski (1936–1997)*, RHD 76, 1998, p. 511–512.

¹⁸⁹ W. WOŁODKIEWICZ, *Profesor i Ambasador (przemówienie na pogrzebie Henryka Kupiszewskiego)*, Wież 24, 1994 fasc. 6, p. 99–101; *Henryk Kupiszewski. 1927–1994*, PiP 49, 1994 nr. 6, p. 85–86; *Henryk Kupiszewski. 1927–1994*, Roczniki Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 57, 1994, p. 37–43; *Profesor Henryk Kupiszewski. 1927–1994*, Studia Iuridica 31, 1996, p. 227–231; *Henryk Kupiszewski (1927–1994)*, SDHI 67, 1996, p. 713–718; M. ZABŁOCKA, *Henryk Kupiszewski (1927–1994)*, CPH 46, 1994 fasc. 1–2, p. 193–197; J. ZABŁOCKI, *Henryk Kupiszewski (1927–1994)*, PK 37, 1994 nr. 3–4, p. 3–6; *Henryk Kupiszewski. 13. I. 1927–3. IV. 1994*, OIR 3, 1997, p. 117–120; T. GIARO, *Henryk Kupiszewski (13. I. 1927–3. IV. 1994)*, ZSS 112, 1995, p. 737–739.

¹⁹⁰ M. ZABŁOCKA, *Romanistyka polska od 1980 roku*, PK 37, 1994 nr. 1–2, p. 189–222.

по проблемам которых за последние годы появилось значительное число публикаций.

По-настоящему возрождается изучение римского уголовного права, которое в настоящее время вызывает интерес как у романистов, так и у других ученых. Значительное внимание обращается на публичное право и уголовный процесс, и по данным разделам римского права число исследований существенно возросло.

Много работ опубликовано по вопросам методологии и философии права, а также о значении римского права для формирования современных правовых систем. Большое число

публикаций посвящено историографии римского права, развитию романистики и т. д.

Наконец, следует подчеркнуть, что в последние годы польская романистика развивается во всех университетах страны, причем каждый университет специализируется на изучении каких-либо отдельных вопросов римского права, что, конечно, не исключает изучения там других разделов римского права. И в большинстве исследований, пишет автор, отмечается значение римского права как основы для вхождения в европейское сообщество.